

takımının Avrupa'da bıraktığı tesir altında doğmuş, önce yalnız bir müzik terimi olarak kullanılırken sonraları Avrupa'ya Türkler tarafından tanıtılan çeşitli yenilikleri de içine alan genel anlamda bir terim haline gelmiştir.

Mehter takımının daha çok Doğu ve Orta Avrupa'yı etkilemiş olmasına rağmen terimin İtalyanca'dan gelmesi, bu dilin klasik Batı müziğinin terminoloji dili olması sebebiyledir. İlk defa İtalyan asıllı Fransız besteci Giovanni Battista Lulli (ö. 1687), Molière'in *Kibarlık Budalası* için yaptığı müziğe "alla turca" adını vermiş, özellikle XVIII. yüzyılın Alman bestecileri de bu ismi severek kullanmışlardır. Avrupa sosyal hayatı üzerinde derin izler bırakan II. Viyana muhasarası (1683) sırasında, mehter takımının hâfizalardaki eski hâtırası güçlü biçimde tekrar canlanmış ve bunun en etkiliyici unsurları olan kös, davul, nak-kare, üçköşe ve ziller, XVIII. yüzyılın başlarında davul, timpani, senbal ve trianğl olarak orkestraya dahil edilmişlerdir. Orkestranın aldığı bu yeni ve zengin şekil üzerine Gluck, Haydn ve Mozart gibi Alman besteciler "Janitscharenmusik" (yeniçeri müziği) adını verdikleri Osmanlı askerî müsikisini hatırlatacak ritim ve nağme düzeni içinde bazı kısa besteler yapmışlar ve "marcia alla turca" (Türk tarzında mars) veya sadece "alla turca" adını verdikleri bu parçaları senfonik eserleri içinde birer bölüm olarak kullanmışlardır. Aynı adı taşıyan bu tip besteler daha sonra Grétry, Weber, Beethoven, Rossini, Sir Henry Bishop ve Saint Saëns gibi kompozitörler tarafından da yapılmıştır. Mozart'ın K. 331 La Majör Piyano Sonatı ile Beethoven'ın op. 113 Atina Harabeleri Uvertürü'nün

inde yer alan parçalar en tanınmış "alla turca"lardır.

Tanzimat'tan sonra Müzika-i Hümayun'a alınan yabancı şef ve çalgıcılar aracılığıyla Türkçe'ye **alaturka** şeklinde giren terim, Avrupa'daki kullanılışından farklı ve yanlış olarak, yabancıların beslediği Türk tarzı eserler için değil, gerçek Türk müsikisi için kullanılmıştır. Ayrıca bu terim Avrupa'da Türkler aleyhine bir küçümseme veya hakaret anlamı taşımadığı halde, Osmanlı sarayındaki Batılılaşma cereyanı içinde, Avrupalı olmayan, Türk-İslâm geleneklerine bağlı maddî ve mânevî pek çok özelliği de içine alan "ilkel, kaba, rüküş" karşılığı bir terim haline gelmiştir. Alaturka teriminin halk arasında yerleşmesi üzerine, bunun karşılığı da "Avrupalı" anlamında **alafranga** (Frenk usulü) şeklinde, Batı dillerinde bulunmayan bir yapma kelimeyle ifade edilmeye başlanmıştır. Takvim ve saatte milletlerarası esasların kabulünden önce hicrî-kamerî (Arabî) takvimin yanı sıra, yeni sistemin kabulünden sonra da bir süre daha halk arasında yaygın olan Türkler'in kullandığı hicrî-şemsî (Rûmî) takvime, yeni takvimden (alafranga) ayırt edilebilmesi için "alaturka takvim", güneşin batışını 12.00 kabul eden ezanî saate de yine alafranga

saatten ayırt edilebilmesi için "alaturka saat" denilmiştir.

Müzikolog Hüseyin Sadeddin Arel'in "Türk müsikisi" yerine kullanılmaması için büyük çaba harcadığı **alaturka** kelimesi ile bir dönem onunla birlikte Doğu-Batı kültür çatışmasını sembolleştiren **alafranga** kelimesi artık eskisi kadar rağbet görmemektedir. Alaturka, bugün Türkiye'de ve Batı dünyasında hemen sadece ayak taşlı helâ ile klozeti (alafranga helâ) ayırmak için söylenmekte (bk. ABDESTHANE), yine Batı'da bunun dışında yalnız cezve ile pişirilen kahveye "café alla turca" denilmektedir (ayrıca bk. MEHTER, TUĞ).

BİBLİYOGRAFYA :

Mahmud Ragıp Kösemihal (Gazimihal), *Türkiye-Avrupa Musiki Münasebetleri*, İstanbul 1939, s. 24-26, 32-33, 55-59; a.mlf., *Türk Askeri Müzikleri Tarihi*, İstanbul 1955, s. 33-38; a.mlf., *Musiki Sözlüğü*, İstanbul 1961, s. 9, 151; Haydar Sanal, *Mehter Musikisi*, İstanbul 1964, s. 83, 90; Öztuna, TMA, I, 27; II/2, s. 342.

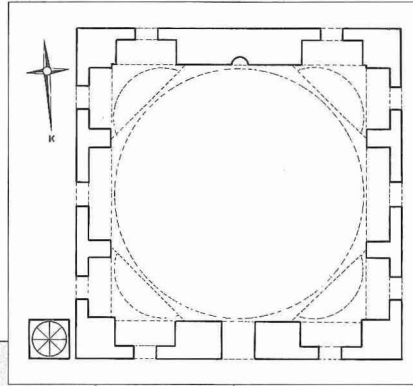
CİNUÇEN TANRIKORUR

ALÂÜDDEVLE, Muhammed b. Rüstem

(bk. MUHAMMED b. RÜSTEM).

ALÂÜDDEVLE CAMİİ

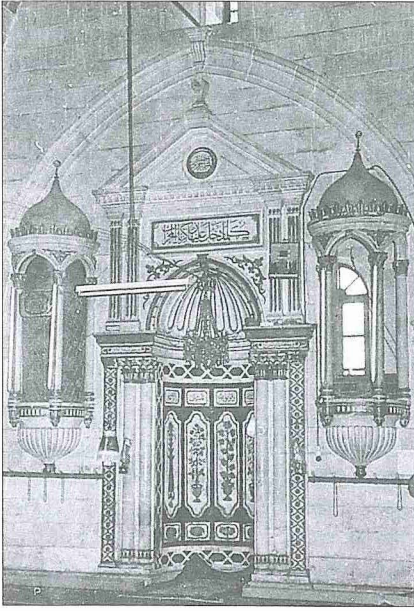
Gaziantep'te
Dulkadiroğulları devrine ait cami.

Alâüddeve
Camii ve
planı -
Uzunçarşı/
Gaziantep

Uzunçarşı'da bulunan ve halk arasında Ali Dovla Camii adıyla anılan bina, Evliya Çelebi'nin verdiği bilgiye göre Dulkadiroğlu Alâüddeve Bozkurt Bey (1479-1515) tarafından yaptırılmıştır. Günümüze ulaşabilen en önemli orijinal kısımları minaresi ile avlu döşemeleridir. Silindirik gövdeli minarede zencerek motifli kuşak, şerefe korkuluklarında da sağır nişler biçimindeki taş levhalar dikkati çekmektedir. Avlu döşemelerinde siyah beyaz taş dizileri ile iç içe dikdörtgenler meydana getirilmiş, cümle kapısı önünde de kırmızı mermer ve siyah taşlar kullanılmıştır. Son cemaat yeri bulunmayan binanın tromplarla geçişi sağlanan tek kubbesi, yaklaşık 15.30 m. kadardır. Minare ile cami arasında küçük bir aralık mevcuttur.

Harap durumda olan cami, beş yıl süren ımeceyle, her mahalle halkının birer gün çalışması sonucu 1901 yılında tekrar ibadet edilecek hale getirilmiş ve bu

Alâüddeve Camii'nin mihrabı

münasebetle mihrap üzerine, metni Hacı Abdullah Edib Efendi'ye ait olan bir kitâbe konulmuştur. İstiridyе kabuğu nişli mihrap ile minber ve vâiz kürsüsü de bu dönemde yenilenmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Evlîya Çelebi, *Seyahatnâme*, IX, 354; Şakir Sabri Yener, *Gaziantep Kitabeleri*, Gaziantep 1958; Cemil Cahit Güzelbey, *Gaziantep Kültür Dergisi*, IV, Gaziantep 1961, s. 178.

ARA ALTUN

ALÂÜDDEVLE-i SİMNÂNÎ

(علاء الدولة سمنانی)

Ebû'l-Mekârim Rûknüddîn

Ahmed b. Muhammed es-Simnânî

(ö. 736/1336)

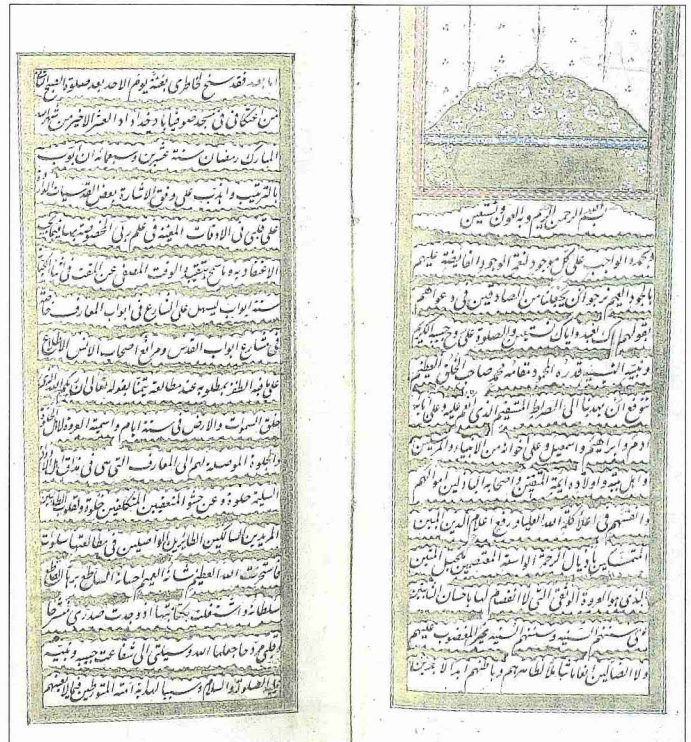
Rûknîyye tarikatının kurucusu,
İranlı âlim ve şair.

659'da (1261) Simnân'a bağlı Biyâbânek kasabasının Süfîâbâd köyünde zengin ve kültürlü bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Amcası Melik Celâleddin, İlhânîlar yönetiminde vezirlik ve başvezirlik yapmış, babası Melik Şerefeddin Muhammed de Bağdat emirliğine getirilmiş, ayrıca "uluğ bitikçi" unvanıyla Gazan Han'ın veziri olmuştu. Büyük bir âlim olan dayısı Rûkneddin Sâin ise Argun Han'ın sağ kolu durumuna gelmiş, Gazan Han devrinde 1301 yılında öldü-

rülünceye kadar kadı ve vezir olarak görev yapmıştı. İktidara yakın olmak için büyük bir gayret gösteren Simnânî, on beş yaşında iken dayısı ve amcasının nüfuzundan faydalanarak Tebriz'deki İlhanlı sarayına intisap etti. Hükümdar adayı Argun Han'ın hizmetine girerek kısa bir süre sonra nedimi oldu; on yıldan fazla bir müddet onun emrinde çalıştı. Ona itaati Allah'a itaate tercih eder duruma gelmişti. 683 (1284) yılında kendi ifadesine göre, "gâibden gelen bir ses" in uyarısıyla kendine gelip tövbe etti; Argun Han'ın hizmetinden ayrılmak istediysе de buna müsaade edilmedi. O da boş vakitlerinde kendini ibadete verdi. Doktorların tedavi etmekten âciz kaldıkları bir hastalığı olduğunu bahane ederek 1286'da Tebriz'den ayrılıp Simnân'a döndü.

Simnân'da dünyayı ve onunla ilgili her şeyi terketmeye karar veren Alâüddeve, malının ve parasının büyük bir kısmını sadaka olarak dağıttı; diğer kısmı ile Sekkâkiyye Tekkesi'ni tamir ettirerek burada ikamet etmeye başladı. Bu sırada özellikle hadis, fıkıh ve kelâmîla meşgul olmayı, akîl ve naklî ilimlerde derinleşmeyi kararlaştırdı. İzzeddîn-i Fârûşî, Reşîdüddin b. Ebû'l-Kâsım gibi âlimlerden ders almaya başladı. Öte yandan Ebû Tâlib el-Mekkî'nin *Kütûl-kulûb*'u nu okudu ve okuduklarını uygulamaya

çalıştı. Bu arada bazı felsefî akımları, dinler ve mezhepler tarihini gözden geçirdi. Tasavvufîla ilgili kaynak eserlerin yanı sıra Sünnî mezheplerin temel kitaplarını inceledi. Sünnî câmianın mutasavvıfları arasında, kendi ifadesine göre, "ortanın ortasının ortasında" yer almak gerektiği sonucuna vardı. İlk işi, bu vasıflara sahip bir şeyh aramak oldu. Dostu Ahî Şerefeddin ona aradığı zatın Bağdat'ta yaşayan Şeyh Nûreddin Abdurrahman el-İsferâyînî olduğunu, kendisinin de onun müridi bulunduğunu söyleyince İsferâyînî'ye intisap etmek amacıyla Bağdat'a doğru yola çıktı. Ancak Simnânî'yi takip ettiren Argun Han onun Bağdat'a gitmesine engel oldu. Bu durumu öğrenen Şeyh Nûreddin halvet girmesini ona yazılı olarak emretti. Ancak Simnânî Ramazan 688'de (Ekim 1289) Bağdat'a gitmeye muvaffak oldu. İsferâyînî kendisine Halife Camii'nde itikâfa girmesini emredip zikir telkin etti ve onu halveti soktu, halveti bitince de hacca gitmesini söyledi. Hac vazifesini ifa edip 6 Şubat 1290'da Bağdat'a geldi. Bir süre daha şeyhine hizmet ettikten sonra aynı yıl Ebû Hafs Şehâbeddin es-Sühreverdî'den intikal eden irade* hırcasını onun elinden giydi ve irşad görevini alarak Simnân'a döndü. Kısa zamanda halifeler yetiştirip onları irşadla görevlendirdi. Şeyhi İsferâyînî ile münâ-

Alâüddeve-i
Simnânî'nin
et-^UUrve
li-ehli'l-halve
ue'l-celve
adlı eserinin
ilk iki sayfası
(Süleymaniye Ktp.,
Esad Efendi,
nr. 1583, vr. 1^b-2^a)